

היסטוריה דתי

יחידות ההגבר

הוראות

א. משך הבחינה: שלוש שעות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה:

בשאלון זה חמישה נושאים: יש לבחור בשניים מהם.

בכל נושא שני פרקים. בכל פרק יש לענות על שאלה אחת.

פרק ראשון – (34x1) – 34 נקודות

פרק שני – (16x1) – 16 נקודות

סך הכול לנושא – 50 נקודות

סך הכול לשני הנושאים – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: כל חומר עזר מותר בשימוש.

ד. הוראות מיוחדות: בשאלה שבה יש לציין מקור, ציינו את שם המקור ואת מספר העמוד במקראה.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

בשאלון זה חמישה נושאים, 1–5. יש לבחור בשניים מהם ולענות על שתי שאלות מכל אחד מהם: על שאלה אחת מן הפרק הראשון ועל שאלה אחת מן הפרק השני (סך הכול – ארבע שאלות). בשאלות שבחרתם מן הפרק הראשון יש לענות על כל סעיפי השאלה.

נושא 1 – היהודים בתקופת מסעי הצלב

פרק ראשון

ענו על שאלה אחת מן השאלות 1–2 שבפרק הראשון (34 נקודות).

1. היהודים בקהילות הריין במאות ה'11 וה'12.

א. במאות ה'11 וה'12 התפתחה באירופה תופעה שכונתה בפי ההיסטוריונים "הרנסנס של המאה ה'12".

על פי הנושא "היהודים בקהילות הריין עד המאה ה'11", הסבירו את הקשר בין תופעה זו לתרבות הוויכוחים הפומביים בין יהודים לנוצרים בתקופה זו.

הסבירו כיצד השפיעו ויכוחים אלה על היצירה הרוחנית של חכמי ישראל.

יש היסטוריונים שסבורים כי במאות ה'11 וה'12 התאפיינה מערכת היחסים בין יהודים לנוצרים בשניות (מציאות מורכבת של ניגודים).

הציגו שתי עובדות שמדגימות שניות זו.

(12 נקודות)

ב. על פי הפרק "הרקע החברתי והתרבותי לפעולתו של רש"י" מאת אברהם גרוסמן, הציגו את הקושי האמוני שעוררה הגלות בקרב היהודים.

הציגו שתי טענות של רש"י שנועדו לסייע ליהודים שחיו בתקופתו להתמודד עם קושי זה.

(10 נקודות)

ג. לפניכם קטע מתוך הספר "רש"י" מאת אברהם גרוסמן. הקטע עוסק במרכזיותה של ארץ-ישראל בפירושו של רש"י. קראו את הקטע, וענו על הסעיף שאחריו.

אחד הנושאים שהדגיש רש"י בפירושו הוא זכותו של עם ישראל על ארץ-ישראל... רש"י פתח את פירושו לתורה בעניין הזה בהביאו את המדרש מן ה'תנחומא': "שאם יאמרו האומות לישראל: ליסטים אתם שכבשתם ארצות ז' אומות, הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו". מובן שלפתיחה של ביאורו לתורה בזכות עם ישראל על ארץ-ישראל הייתה משמעות רבה והיא נשאה מסר ליהודים באירופה ולסביבתם הנוכרית בזמנו של רש"י... כמו כן לדעת רש"י... ויתר עשו במפורש על זכותו על ארץ-ישראל בעצם הליכתו אל שעיר ובעוזבו את ארץ-ישראל... יעקב אף שילם לעשו במיטב כספו וזהבו כדי לרכוש ממנו את חלקו במערת המכפלה...

חיבתו הגדולה של רש"י לארץ-ישראל באה לידי ביטוי גם בדיונים הרבים שהקדיש לגבולותיה וליישוביה... לא היה בימי הביניים מפרש מקרא יהודי אחר שהקדיש מקום כה נרחב לעיסוק בריאליה [המציאות] של גבולות הארץ... רש"י ניסה לזהות את מיקומן של המדינות הגובלות בארץ-ישראל. הוא תיאר באריכות רבה ובפירוט רב את מסעם של בני ישראל ואת הארצות שבהן עברו... כמו כן, רש"י היה הראשון בעולם היהודי שצייר את מפת ארץ-ישראל... הוא ניסה לזהות לא רק את גבולותיהן של הארצות אלא גם אתרים אחרים הנזכרים בכתובים: באיזה צד הם נמצאים, לאיזה מקום הם סמוכים, ואם הם נכללים בגבולות ארץ-ישראל.

(מעובד על פי א' גרוסמן, רש"י, הוצאת מרכז שז"ר, 2006, עמ' 175–179)

על פי הקטע, הציגו שתי דוגמאות למרכזיותה של ארץ-ישראל בפירושו של רש"י.

על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע לאחת הדוגמאות שהצגתם הייתה משמעות דווקא בתקופתו של רש"י.

על פי הפרק "נוסעים יהודים בארץ-ישראל לאחר מסעי הצלב", ציינו במה מתמקדים תיאורי המסע של נוסעים יהודים בתקופה זו.

הסבירו את הנימוק שיהושע פראוור מביא להתמקדות זו.

(12 נקודות)

2.

ארץ-ישראל לאחר כיבושה בידי צלאח א־דין

א. במאה ה-12 כתב הפייטן רבי אפרים ברבי יעקב מבונא פיוט ובו הבקשות האלה מה':

אדום [כיניו לנצרות] י[ה]פוך כסדום...

ועם ישמעאל הארורה יהפוך כעמורה...

ואף ישיב לנו כל השררה [שלטון],

אשר לנו הייתה מסורה,

וכל הארץ [א"י] בידינו יסגירה.

(מעובד על פי יהושע פראוור, תולדות היהודים בממלכת הצלבנים, ירושלים, יד יצחק בן-צבי, 2000, עמ' 11)

ציינו את בקשתו של הפייטן מה' בנוגע לנוצרים ולמוסלמים, וציינו את בקשתו של הפייטן מה' בנוגע לארץ-ישראל.

ציינו מן המקראה מקור ראשוני אחד שעולה ממנו יחס אחד של היהודים כלפי שלטונו המוסלמי של צלאח א־דין בירושלים.

הסבירו כיצד כותב המקור מנמק יחס זה.

(12 נקודות)

ב.

לפניכם קטע מתוך הספר "הצלבנים: דיוקנה של חברה קולוניאלית" מאת יהושע פראוור, העוסק בהתיישבות היהודית

בירושלים לאחר כיבושו של צלאח א־דין. עיינו בו וענו על השאלות שאחריו.

אין ספק שהידיעה על ביטול האיסור הצלבני של ישיבת היהודים בירושלים עם כיבושה בידי צלאח א־דין עוררה התרגשות בקרב קהילות היהודים הקרובות למקום, אולם הזמנים היו זמני מלחמה... כיבוש רדף כיבוש, חורבן רדף חורבן... האוכלוסייה נשלטה על ידי שליטים מתחלפים, מוסלמים... צלבנים וחוזר חלילה. שינויי השלטון היו כמעט תמיד מלווים בשוד, והאוכלוסייה סבלה קשות... החל משנת 1187, היא שנת כיבוש העיר בידי צלאח א־דין, ועד שנת 1260 החליפה העיר [את] בעליה ועברה מיד ליד... במסגרת הפכפכה זו של גורלה הטרגי של העיר ניסתה קהילה יהודית להכות שורש בתוכה. היו אלה ניסיונות... מנוגדים לכל היגיון מבחינת מצב הביטחון או מצבה הכלכלי של העיר, ואין הם מתפרשים אלא מתוך הדחף היהודי הפנימי לחיות ולהתקיים בירושלים.... ואומנם, על אף החלטות נחרצות להתיישב בירושלים, לא כל הניסיונות עלו יפה ומקצת העולים ירדו למצרים או לסוריה או השתקעו בסופו של דבר בעכו הצלבנית.

(מעובד על פי יהושע פראוור, הצלבנים: דיוקנה של חברה קולוניאלית, ירושלים, מוסד ביאליק, תשמ"ה 1985, עמ' 296-297)על פי המאמר "יחס הצלבנים ליהודי ארץ-ישראל", הסבירו מדוע אסרו השליטים הצלבנים על היהודים להתיישב

בירושלים.

על פי הקטע, הציגו שתי סיבות שבגללן לא התבססה התיישבות יהודית בירושלים, למרות ביטול האיסור הצלבני

בידי צלאח א־דין.

ציינו ערך שאפשר ללמוד מן הניסיון של היהודים להתיישב בירושלים לאחר כיבושה בידי צלאח א־דין.

הביעו את דעתכם: האם ערך זה עדיין מתקיים בימינו בנוגע לירושלים? נמקו את טענתכם.

(12 נקודות)

ג.

על פי הנושא "מרכזיותה של ארץ-ישראל בתודעה היהודית במאות ה-11-13 וביטוייה המעשיים", בעקבות כיבושו

של צלאח א־דין עלו יהודים לארץ-ישראל הן כיחידים הן בקבוצות. ציינו דוגמה אחת לעליות אלה.

ציינו שם של דמות אחת שניסתה לעלות לארץ ולהתיישב בה לאחר כיבושו של צלאח א־דין, אך לא הצליחה לעשות זאת.

הסבירו מדוע דמות זו לא הצליחה להגיע לארץ.

(10 נקודות)

פרק שני

ענו על שאלה אחת מן השאלות 3–4 שבפרק השני (16 נקודות).

3. קידוש השם בקרב יהודי אשכנז

"יהדות אשכנז, שלא כיהדות ספרד, טיפחה את אידיאל קידוש השם כערך רוחני עליון, כיוון שנאלצה לעמוד שוב ושוב מול גלי פרעות במהלך המאות ה־12 עד ה־14".

(מתוך ירמיהו יובל, דוד שחם (עורכים), זמן יהודי חדש: תרבות יהודית בעידן חילוני – מבט אנציקלופדי,

כרך ראשון, ירושלים, כתר הוצאה לאור, למדא, 2007, עמ' 222)

על פי הציטוט, הציגו את הסיבה להבדל בין קידוש השם בקרב יהדות אשכנז ובין קידוש השם בקרב יהדות ספרד.

על פי הנושא "מבוא – ימי הביניים", הסבירו את ההבדל בין היחס ליהודים במדינות המוסלמיות בימי הביניים לבין היחס אליהם במדינות הנוצריות בתקופה זו.

על פי הפרק "הרקע התרבותי והחברתי לקידוש השם בתתנ"ו", הציגו שני גורמים להחלטה של רבים מיהודי אשכנז למסור את נפשם על קידוש השם ואפילו להתאבד במהלך פרעות תתנ"ו. בתשובתכם התייחסו למאפיינים התרבותיים של יהדות אשכנז במאה ה־11.

4. השלטון הצלבני בארץ-ישראל

על פי הנושא "ממלכת ירושלים הצלבנית", ציינו מפעל בנייה אחד של הצלבנים בארץ-ישראל, והסבירו כיצד הוא מוכיח את הרעיון שהמדינה הצלבנית הייתה התגלמות הרוח הנוצרית.

על פי המאמר "יחס הצלבנים ליהודי ארץ-ישראל", ציינו מקור ראשוני אחד, והסבירו כיצד הוא מוכיח את הרעיון שהמדינה הצלבנית הייתה גוף מדכא ומשעבד.

הביעו את דעתכם: מדוע חשוב לשמר ולתעד ממצאים ארכאולוגיים מן התקופה הצלבנית?

נושא 2 – שלושת העשורים הראשונים למדינת ישראל

פרק ראשון

ענו על שאלה אחת מן השאלות 5–6 שבפרק הראשון (34 נקודות).

5. עלייה והתיישבות

א. על פי המאמר "אתוס ותרבות בחברה משתנה", בשני העשורים הראשונים לאחר קום המדינה הייתה לצה"ל חשיבות סמלית רבה. הציגו שלוש דוגמאות שמבססות טענה זו. למרות חשיבותו הסמלית של צה"ל, כותבת המאמר אניטה שפירא גורסת כי "מעמדו של הנח"ל הוא דוגמה לאמביוולנטיות [מורכבות] ביחס לאתוס באותן שנים". הסבירו קביעה זו. (12 נקודות)

ב. לפניכם קטע מתוך מאמרו של אבי פיקאר "חלוצים נשכחים: עולי ארצות האסלאם וההתיישבות לאחר קום המדינה". קראו את הקטע וענו על השאלות שאחריו.

שליחת עולי ארצות האסלאם לפריפריה מוזכרת תדיר בדיון על היחסים הבינ-עדתיים בישראל ועל יחס הממסד למזרחים (יהודי ארצות האסלאם וצאצאיהם החיים בישראל). את הדיון הזה אפשר לסווג לשלוש גישות מרכזיות. הגישה הראשונה: הגישה השוויונית - היא גורסת שהממסד הישראלי התייחס בצורה דומה לכל קבוצות המוצא והיה חסר העדפות עדתיות. היחס לעולים מארצות מוצא שונות היה שוויוני לחלוטין, ולא היה הבדל בקליטת יוצאי אירופה ויוצאי ארצות האסלאם. הפערים בחברה הישראלית נוצרו בגלל תכונות שהביאו איתם העולים מהארצות השונות והבדלים בזמן העלייה. הגישה השנייה: הגישה הפוסט-קולוניאלית - היא רואה את היחס למזרחים כחלק מתוכנית שנועדה למקם את בני עדות המזרח ברבדים הנמוכים של החברה הישראלית. אסכולה זו טוענת שיחסם של הציונים האשכנזים כלפי יהודי המזרח נבע מהתנשאות, ובמידה מסוימת אפילו מגזענות. על פי גישה זו, ליחס ההתנשאות נלווה חשש מהשפעת המזרחים על צביונה של החברה הישראלית. הגישה השלישית: הגישה שאפשר לכנות אותה גישת הסולידריות המתנשאת - אין מעשה זדון בתהליך הקליטה. על פי גישה זו, יחסו של הממסד הקולט כלפי יהודים מארצות האסלאם נבע בראש ובראשונה מתחושת סולידריות יהודית. רוב הקולטים ראו את העולים כבני עמם. עם זאת, ביחסם הייתה מופנמת מידה רבה של התנשאות תרבותית וחברתית.

(מעובד על פי א' פיקאר, "חלוצים נשכחים: עולי ארצות האסלאם וההתיישבות לאחר קום המדינה", עלי זית וחרב, יא, עמ' 144)

על פי הקטע, הציגו את הגישה הראשונה בנוגע ליחס הממסד הישראלי כלפי עולי ארצות האסלאם.

על פי המאמר "מי ומי ההולכים: אכלוסן של עיירות הפיתוח", הציגו שתי סיבות שבגללן בשנות החמישים מיעוט מוסדות העלייה והקליטה לשלוח עולים ממזרח אירופה לעיירות הפיתוח.

הסבירו מדוע גישתו של כותב המאמר תואמת את הגישה השלישית המוצגת בקטע ולא את הגישה השנייה. (10 נקודות)

(שימו לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

ג. בשנת 1955 כתב נתן אלתרמן במדורו "הטור השביעי" בעיתון "דבר" שיר לכבוד המתיישבים בחבל לכיש, שכמעט כולם היו עולים מצפון אפריקה. קראו את השיר וענו על השאלות שאחריו.

נטל הקליטה

ושוב רואה אתה פתאום, כבחקף,
מה רב חלקם (מחוץ לכל מכסה וקצבת!)
בכל מלאכות היסוד שלמדינה, בכל פרטיו
של מעשה בארץ נושבה ולא נושבת.

בכל מלאכות החפירה והישור והסלילה
החריש והזריעה. מקצה הארץ עד קצה
הם בנאי יומה והם שומרי לילה
והם כיום עקר צבאה וחלוציה.

הם (אם לפי חשבון נכון או לא נכון
נחלק העל) כיום הגב והפתפים
לעקרה של התישבות ולעקרו של בטחון.
נאבה או נמאן. הלא עבדה היא.

אין זו תגלית רבה לתמה ופליאה,
אבל כדאי לזכר גם זאת בהמשיכנו
שיחות של ותיקים על דבר עמסה של עליה
אשר מטים לה אנו את שכמנו...

כי תוך כדי דיון על נטל קליטה
וכבד משא, אומר לבנו לנו
כי לא ברור אם אנו הנושאים אותה,
או שמא היא, בעצם, הנושאת אותנו...

(נ' אלתרמן, הטור השביעי, תשל"ב, ספר שני, עמ' 53–54)

על פי השיר, הציגו את שני התפקידים המרכזיים של מושבי העולים.

הציגו מה חשבו הוותיקים על העולים מצפון אפריקה.

הציגו מה חשב אלתרמן עצמו על העולים מצפון אפריקה. בססו את תשובתכם על שני רכיבים מן השיר.

על פי המאמר "מי ומי ההולכים: אכלוסן של עיירות הפיתוח", הציגו את דעתו של כותב המאמר על עלייה זו.

(12 נקודות)

6. בין ביטחון לדיפלומטיה

א. לפניכם קטע ממאמרה של ההיסטוריונית ימימה רוזנטל. קראו אותו וענו על השאלות שאחריו:

בעשור הראשון קבעה מערכת הביטחון, ובן-גוריון בראשה, את סדר היום של מדיניות החוץ. למעשה, אנשי מדיניות החוץ נאלצו להגיב במקרים רבים על מהלכים ביטחוניים, לפעמים אף הוכפפו להם, והתקשו להוביל את המדיניות הלאומית.

המתח בין המדיניות הביטחונית למדיניות החוץ פרץ בעוצמה רבה סביב פעולות התגמול... במקרים רבים, נקבעו הפעולות ללא תיאום עם מעצבי מדיניות החוץ בארץ, או עם שליחיה בבירות השונות. פעמים רבות הן נקבעו בעיתוי מדיני גרוע, ללא הסברה מדינית מתאימה וללא התחשבות במהלכים מדיניים שנקטו נציגי ישראל בעולם. הצירים והשגרירים של ישראל התקשו לא פעם לתרץ את מדיניות הממשלה, ומצאו את עצמם נגררים אחרי מדיניות ביטחונית שנקבעה בארץ. מסמכי משרד החוץ גדושים בתכתובות של שר החוץ ונציגי ישראל שהופתעו מפעם לפעם מפעולה זו או אחרת, והתרעמו על הנזק שנגרם למדיניות החוץ של ישראל. "ממעמד של תובעי זכות ועלבון, הפך מעמדנו לזה של מתגונן בפני הערכה בין-לאומית שלילית", מתלונן אבא אבן, שגריר ישראל בארצות הברית, באחד ממברקיו מ־1955... זעקותיו של השגריר, יותר ממה שהן מעידות על תסכולו של נציג ישראלי בשטח, מעידות על הכפפת מדיניות החוץ לביטחון, ועל הקושי בתכנון מדיניות חוץ ובביצועה.

(מעובד על פי ימימה רוזנטל, "מדיניות החוץ של ישראל – בין ביטחון לדיפלומטיה", בתוך **העשור הראשון תש"ח-תשי"ח**, בעריכת צ' צמרת וח' יבלונקה, הוצאת יד יצחק בן צבי, ירושלים, 1997, עמ' 170–171)

על פי הקטע, **הציגו** את מערך היחסים שהתקבע בין אנשי מערכת הביטחון לבין אנשי מדיניות החוץ בעשור הראשון של מדינת ישראל.

הסבירו מדוע מערך יחסים זה יצר קושי בעבור דיפלומטים בשירות החוץ של ישראל בתקופת פעולות התגמול.

על פי המאמר "פעולת קיביה בזיכרון הציבורי הישראלי 1953–1985", **צינו** את הכינוי של אנשי מערכת הביטחון, ו**צינו** את הכינוי של אנשי מדיניות החוץ, שהקטע עוסק בהם.

הציגו את תפיסת העולם שהניעה כל אחד מצדדים אלה (סך הכול – שתי תפיסות). (12 נקודות)

ב. לאחר פעולת קיביה פרסם הרב שאול ישראלי מאמר ובו מנה כמה עקרונות יסוד הנוגעים למוסר בעת מלחמה.

על פי הפרק "פעולת קיביה לאור ההלכה", **הציגו** שתי סיבות שהביא הרב ישראלי לקביעתו כי מדינת ישראל מחויבת לכללי המלחמה הנהוגים בקרב העמים.

הרב ישראלי מציין כי ההתבססות על כללי מלחמה הנהוגים בקרב העמים עשויה להיות גורם מגביל, אך עשויה גם להיות גורם מתיר (מרחיב).

לפניכם קטע מתוך מאמר העוסק בעקרון המידתיות. **עיינו** בקטע וענו על השאלות שאחריו.

מידתיות משמעה מציאת איזון בין מטרתה הסופית של המלחמה ובין הנזקים הצפויים לאוכלוסייה אזרחית של האויב. הבעיה היא שפרשנים רבים נוטים לכוונת פעולה אלימה כלשהי "לא מידתית" רק משום שהם אינם אוהבים את הצד שביצע אותה. מנגד, נשאלת השאלה מהו מספר האזרחים ההרוגים שנתפס כפגיעה "מידתית", כשלנגד עינינו עומדות מטרות כגון הכנעת הנאצים? יהיו שיטענו שלמעשה אפשר להצדיק בכך פגיעה לא מוגבלת באזרחים. לפיכך, עוד בטרם החלה המלחמה, חובתה של המדינה לבחון אם יש דרכים אחרות להשיג את המטרה הסופית.

(מעובד על פי Michael Waltzer, "On Proportionality", The New Republic website, Jan 8, 2009)

על פי הקטע, **הסבירו** מדוע השימוש בעקרון המידתיות מצד אחד עלול להיות גורם מגביל, ומצד אחר יכול להיות גורם מרחיב בעת מלחמה.

על פי הפרק, **הציגו** שני עקרונות נוספים שהביא הרב ישראלי בנוגע ליחסו של הצבא כלפי האויב, שמשקפים את עקרון המידתיות.

(12 נקודות)

(שימו לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

ג. "מדיניות 'אי־ההזדהות' [של מדינת ישראל בשנתיים הראשונות] הייתה כורח המציאות העולמית וראי למציאות הפנימית בישראל".

(ימימה רוזנטל, "מדיניות החוץ של ישראל – בין ביטחון לדיפלומטיה", בתוך העשור הראשון תש"ח–תשי"ח, בעריכת צ' צמרת וח' יבלונקה, הוצאת יד יצחק בן צבי, ירושלים, 1997, עמ' 181)

על פי הפרק "מדיניות החוץ של ישראל", הסבירו את שני החלקים של קביעה זו. (סך הכול – שני הסברים). בשנות החמישים השתנה היחס של ברית המועצות למדינת ישראל. יחס זה לווה בין השאר בגילויי אנטישמיות קשים כלפי היהודים שחיו ברחבי הגוש המזרחי. הציגו שתי דוגמאות לגילויים מסוג זה. (10 נקודות)

פרק שני

ענו על שאלה אחת מן השאלות 7–8 שבפרק השני (16 נקודות).

7. "גוש אמונים"

על פי המאמר "הנהגת גוש אמונים: אידאולוגיות שונות במבחן העשייה המשותפת", הציגו את ההבדל בין הנימוקים של אנשי ארץ־ישראל השלמה ליישוב יהודה ושומרון לפני מלחמת יום הכיפורים לבין הנימוקים שלהם לכך לאחרי מלחמת יום הכיפורים. הרב אברהם יצחק הכהן קוק ביקר את הממסד הפוליטי־דתי של תקופתו. הציגו שתיים מטענותיו. הסבירו במה תורתם של הרב אברהם יצחק הכהן קוק ובנו הרב צבי יהודה הייתה הבסיס האידאולוגי והמצע הרוחני של תנועת גוש אמונים.

8. המיעוטים בישראל

על פי הפרק "המיעוטים בישראל", שתי הנחות יסוד הנחו את מדינת ישראל בראשיתה ביחסה לחברה הערבית בישראל. הציגו את שתי הנחות היסוד, והסבירו את הרקע לקביעת הנחות יסוד אלה. בשנות החמישים התרחש אירוע שגרם לזעזוע רב בחברה בישראל, והוביל לטביעת המושג "פקודה בלתי חוקית בעליל". הציגו את האירוע, והסבירו כיצד אירוע זה הניע תהליך שהביא לשינוי במצבה של החברה הערבית בישראל.

נושא 3 – עליית המערב כציוויליזציה מודרנית חדשה

פרק ראשון

ענו על שאלה אחת מן השאלות 9–10 שבפרק הראשון (34 נקודות).

9. רפורמציה, קפיטליזם וההתיישבות ביבשת אמריקה

א. על פי המאמר "מהפכה בנצרות", הציגו נקודת דמיון אחת והבדל אחד בין פעילותו של יאן הוס לפעילותו של מרטין לותר.

הסבירו כיצד אפשרה מהפכת הדפוס את הכשרת הלבבות לקראת מהפכת הרפורמציה (הסבר אחד).

הסבירו מדוע על אף מהפכת הדפוס שמרה הכנסייה הקתולית על כוחה בחלקים נרחבים באירופה ובעולם. (10 נקודות)

ב. לפניכם שני קטעים:

קטע א – ציטוטים מתוך מסמך 95 התזות של מרטין לותר.

קטע ב – מקור מתוך מחקר העוסק בגישת הקתולים לעושר כלכלי.

עיינו בשני הקטעים וענו על השאלות שאחריהם.

קטע א

- כל נוצרי המתחרט באמת זכאי לשמיטה [מחיקה] שלמה של העונש והאשמה, גם ללא שטרי מחילה. (תזה 36)
- יש להורות לנוצרים שמוטב לתת לעני או להלוות לנזקק מאשר לקנות שטרי מחילה. (תזה 43)
- יש להורות לנוצרים שְׁלֵשִׁים הענקת מחילה, תפילה מסורה [שיוצאת מהלב] נחוצה ורצויה... יותר מכסף מזומן. (תזה 48)
- מדוע האפיפיור, שהונו גדול כיום מזה של העשיר שבעשירים, אינו בונה לפחות את הכנסייה האחת... לפטרוס הקדוש מכספו הוא ולא מכספי מאמיניו הדלים? (תזה 86)

(מעובד על פי מ' לותר, ארבעה חיבורים תאולוגיים, תרגמו ר' הכהן ות' צ'ולקמן, מאגנס, 2018, עמ' 17–21)

קטע ב

עד הרפורמציה הפרוטסטנטית, הפולחן הנוצרי נתפס בתור דבר מנותק מהבלי העולם. הלוואת כסף בריבית הייתה חטא. עשירים נחשבו בעלי סיכוי נמוך מעניים להיכנס בשערי מלכות השמיים. הגמול על חיי צדיקות ניתן בעולם הבא...

(ניל פרגוסון, ציביליזציה: המערב וכל השאר, רעננה, עם עובד, תשע"ג, עמ' 271)

על פי קטע א, הציגו שתי ביקורות של לותר על ההתנהלות הכלכלית של הכנסייה הקתולית.

על פי המאמר "מהפכה בנצרות", צינו ביקורת נוספת של לותר ומאמיניו על ההתנהלות של הכנסייה הקתולית.

על פי קטע ב ועל פי המאמר "שתי תרבויות", הציגו את החידוש שנקטו הפרוטסטנטים בנוגע לעושר כלכלי, לעומת התפיסה הקתולית.

על פי המאמר "שתי תרבויות", הסבירו מדוע לדעתו של מקס ובר יש קשר בין הרפורמציה של לותר וממשיכיו לבין צמיחת הקפיטליזם.

(12 נקודות)

(שימו לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

ג. על פי המאמר "בין צפון לדרום", ציינו את הזרם הנוצרי שאליו השתייכו המתיישבים בצפון אמריקה, וציינו את הזרם הנוצרי שאליו השתייכו המתיישבים בדרום אמריקה.

הציגו את היחס של בריטניה למתיישבים, והסבירו כיצד השפיע יחס זה על התפתחות המושבות בצפון אמריקה.

הציגו את היחס של ספרד למתיישבים, והסבירו כיצד השפיע יחס זה על התפתחות המושבות בדרום אמריקה.

(12 נקודות)

10. גילוי העולם החדש

א. על פי המאמר "פורטוגל – חלוצת התגליות", הציגו את מעמדה של מערב אירופה בעולם בשלהי ימי הביניים.

על פי המאמר "טעותו של קולומבוס", הסבירו מדוע התבלינים היו מניע מרכזי בחיפוש של נתיב ישיר להודו.

הציגו שתי סיבות שבגללן קולומבוס הוא שנחשב למגלה אמריקה, ולא אירופים אחרים שהגיעו לפניו ליבשת אמריקה.

(10 נקודות)

ב. בנספח לשאלה זו מוצגת קריקטורה שפורסמה בכתב עת אמריקני בשנת 1899. הקריקטורה מציגה את תופעת

הקולוניאליזם. עיינו בה וענו על השאלות שלפניכם.

על פי שני רכיבים מן הקריקטורה, הסבירו כיצד יוצר הקריקטורה מצדיק את תופעת הקולוניאליזם.

על פי המאמר "זכויות", ציינו שלוש זכויות טבעיות לדעתו של לוק.

על פי הנושא "גילוי העולם החדש", הסבירו מדוע אפשר לטעון שהמעצמות הקולוניאליות לא שמרו על הזכויות הטבעיות

של העמים שכבשו.

(12 נקודות)

ג. לפניכם קטע שעוסק במאבקה של בריטניה בסחר העבדים. קראו את הקטע וענו על השאלות שאחרי.

לאחר העברת החוק שאוסר על סחר עבדים ברחבי האימפריה הבריטית (1807), הוקמה בצי הבריטי שיטת שנודעה בשם "שיטת מערב אפריקה". מטרתה של השיטת הייתה לפטרל לאורך חופי מערב אפריקה בחיפוש אחר סוחר עבדים, והיא נהפכה לחוד החנית במאבק נגד סחר העבדים. לקראת אמצע המאה ה-19 כבר עמדו לרשותה של השיטת כעשרים וחמש ספינות קיטור מתקדמות, ועליהן צוות של כ-2,000 חיילים. השיטת הצליחה לעצור בין 6 ל-10 אחוזים מספינות העבדים ולשחרר כ-150,000 אפריקנים. פעילות השיטת סוקרה בהרחבה בעיתוני התקופה, והדבר הוביל ליצירת דעת קהל המתנגדת לעבדות, ואף עודד מדינות נוספות לאמץ חוקים נגד העבדות. לחצים דיפלומטיים מנעו את העברתם של מאות אלפי אפריקנים למושבות באמריקה. המבצע הצבאי הימי היה יקר: ההערכה היא כי בשיאו הוא עלה לאוצר המדינה כשני אחוזים מהתוצר הגולמי של בריטניה (שווה ערך לתקציב ההגנה כולו של בריטניה כיום). גם המחיר ששילם הצי היה כבד: על כל תשעה עבדים ששוחררו, מת ימאי אחד (נהרג בקרב עם סוחר עבדים או מת ממחלה).

(מעובד על פי Jessica Brain, "The West Africa Squadron", Historic UK website, March 4, 2023)

על פי המאמר "סחר העבדים", הציגו שני מאפיינים שייחדו את הסחר בעבדים מאפריקה בעקבות גילוי אמריקה.

בשנים האחרונות נשמעים קולות הקוראים לבריטניה לשלם פיצויים לצאצאי העבדים.

על פי המאמר, הציגו נימוק אחד שעשוי לחזק את טענתם של התומכים בהענקת הפיצויים.

על פי הקטע, הציגו נימוק אחד שעשוי לחזק את טענתם של המתנגדים להענקת הפיצויים.

עם איזו עמדה אתם מזדהים יותר? נמקו את תשובתכם.

(12 נקודות)

פרק שני

ענו על שאלה אחת מן השאלות 11–12 שבפרק השני (16 נקודות).

11. ראשיתה של המדינה המודרנית

על פי המאמר "ראשיתה של המדינה המודרנית", בימי "המונרכיה של הרנסנס" השתנו מאפיינים רבים של השלטון, והם הובילו לשינוי בדפוסי המחשבה על תפקיד המדינה ועל תפקיד השלטון. **הציגו שני** מאפיינים של השלטון הפאודלי בימי הביניים. **הציגו שני** שינויים בשלטון שהתרחשו בימי "המונרכיה של הרנסנס". **ציינו שני** מקורות הכנסה של מלכים בימי "המונרכיה של הרנסנס", **מלבד** הטלת מיסים ישירים. **הסבירו** את המורכבות בהטלת מיסים ישירים ואת השפעתה על עיצוב המדינה המודרנית.

12. הרנסנס

על פי מה שלמדתם, **הציגו שני** נימוקים של היסטוריונים הסבורים כי הרנסנס מסמן את ראשיתה של העת החדשה. **הציגו** נימוק **אחד** של ההיסטוריונים החולקים על טענה זו. על פי המאמר "עידן האורות, ניפוץ אלילי האמונה הנוצרית", **הציגו** נקודת דמיון **אחת** והבדל **אחד** בין ההומניסטים בימי הרנסנס לבין הוגי עידן האורות במאות ה־17 וה־18.

נושא 4 – היסטוריה וטכנולוגיה

פרק ראשון

ענו על שאלה אחת מן השאלות 13–14 שבפרק הראשון (34 נקודות).

13. שינויים מעמדיים לאורך ההיסטוריה

א. לפניכם קטע מתוך מאמר. עיינו בו וענו על השאלות שאחריו.

בעונת החפירות [הארכאולוגיות] של קיץ 2009 בתל בית ירח נחשף ממצא חדש: שבר קטן של ראש אלה - אבן עגולה שנועדה להרכבה על גבי מקל - אחד מעשרות שהיו פזורים באזור מצומצם למדי. כדי להבין כמה חידתיים השברים הללו, יש להבין את חשיבותה של האלה בימי קדם - כלי הנשק הראשון שנועד לשימוש בידי בני אדם. האלות הופיעו עם המעבר לחקלאות ולישיבת קבע, ונהפכו מזוהות עם שלטון וכוח חברתי. לא היה ברור מדוע האלות בבית ירח נשברו וכיצד הושלכו רבות מהן יחד. השברים נמצאו בכיכר פתוחה שבצמוד לה עמד בית גדול בצורת מעגל, שנועד כנראה לאחסון של יבול החיטה - סימן לשלטון מרכזי שגבה מיסים מתושבי העיר - ולפעילות ציבורית. ראשי האלה שנמצאו בבית ירח עשויים אבן גיר קשה במיוחד, אך הם נשברו לחתיכות קטנות. המסקנה של החוקרים מכך היא שראשי אלות אלה נופצו שוב ושוב, במאמץ רב. לכן ברור שלא מדובר בתוצאה של קרב, שהרי אז היינו רואים שברים גדולים או ראשי אלה שנפרדו מהמקל ונפלו ארצה. בחיפוש אחרי ההסבר הפשוט ביותר לתופעה הגיעו החוקרים למסקנה שראשי האלות סימלו כוח ועצמאות, וכנראה החזיקו בהם ראשי בתי אב, כסמל לעצמאותם ולא־ירצונם לקבל מרות חיצונית. מקרים דומים מוכרים מהמחקר ההיסטורי והאנתרופולוגי: נשק נתפס סמל לכוח ועצמאות. במקומות רבים הוא שימש הצהרה של אִיתלות ושל התנגדות לשלטון מרכזי. כך למשל בכרתים אנשים שגרו בכפרים מרוחקים נשאו נשק. הדבר סימל התנגדות לשלטון המרכזי עד המאה ה־20. המחקר ההיסטורי מלמד שכאשר השלטון המרכזי מתחזק, בדרך כלל הוא נוטל את המונופול על הפעלת הכוח ומחרים את הנשק מידיהן של קבוצות אחרות. ככל הנראה זה היה המצב של תל בית ירח: השלטון המרכזי התחזק וזכה ללגיטימציה רחבה יותר, ולכן היה מסוגל לאסוף את האלות מראשי בתי האב. שבירתן התבצעה במקום מרכזי ביישוב ושימשה טקס סמלי שהדגיש בפני תושבי העיר את עוצמתן של האליטות ואת הריסוק של מנגנוני העבר שמנעו את עלייתן.

(מעובד על פי חי אשכנזי, "72 אבנים שבורות, ורגע מכריע אחד", מוסף הארץ, 19.09.2025, עמ' 62–64)

על פי הנושא "מבוא להיסטוריה ותקשורת", ציינו שני סוגי שרידים של תרבות חומרית שהארכאולוגים חוקרים.

הציגו את יחסי הגומלין שבין המחקר הארכאולוגי לבין המחקר ההיסטורי או האנתרופולוגי.

על פי הקטע, הציגו את המסקנה שהחוקרים הגיעו אליה בנוגע לשבירת האלות בתל בית ירח.

הסבירו כיצד יחסי גומלין בין סוגי המחקר השונים סייעו לחוקרים בתל בית ירח לבסס מסקנה זו.

(12 נקודות)

ב. על פי המאמר "החרב, המגן והסוס", הציגו שני שלבים בביסוס אליטה חברתית חדשה בממלכה הבריטית.

מספר האבירים הלוחמים פחת בהדרגה במהלך ימי הביניים. על פי המאמר, הציגו שתי דרכים שבהן ניסו המלכים

לשמר את מעמד האבירים ואף להגדיל אותו.

הסבירו כיצד השפיעו השינויים הטכנולוגיים והארגוניים בשדה הקרב על מעמדם של האבירים. (12 נקודות)

(שימו לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

ג. על פי המאמר "מלחמת העולם הראשונה – מהלכי המלחמה וכלי המלחמה", הציגו השפעה אחת של מלחמת העולם הראשונה על מעמד הנשים באירופה.

הסבירו כיצד השפעה זו קשורה באחד המאפיינים של מלחמה טוטלית.

על פי המאמר "אופייה של המלחמה המודרנית" או "מלחמת העולם הראשונה: מהלכי המלחמה וכלי המלחמה",

הציגו שני מאפיינים נוספים של מלחמת העולם הראשונה, שבגללם היא נחשבת ל"מלחמה טוטלית".

(10 נקודות)

14. תקשורת מודרנית: קולנוע, רדיו וטלוויזיה

א. על פי הפרק "הולדתם של הרדיו והקולנוע", ציינו שלוש מטרות של הקולנוע בראשית דרכו.

תעשיית הקולנוע נאלצה להתמודד על אהדת הקהל אל מול עליית הטלוויזיה.

הציגו שני יתרונות של הקולנוע על פני הטלוויזיה, אחד מתחום ההפקה ואחד מתחום התוכן.

מחבר המאמר טוען שהן בקולנוע האמריקני הן בקולנוע המצרי וההודי "שולטת האוריינטציה הפופולרית של

'דמוקרטיה תרבותית'."

הציגו נקודת דמיון אחת והבדל אחד בין הקולנוע האמריקני לבין הקולנוע המצרי וההודי.

(12 נקודות)

ב. לפניכם קטע מן המאמר של ד' שנער העוסק בסיקור מלחמות מפי התקשורת. קראו את הקטע וענו על השאלות שאחריו.

לפני פרוץ המלחמה בין ארצות הברית לספרד על השליטה בקובה ב־1898, נשלח פרדריק רמינגטון מטעם העיתון New York Journal אל הא. הוא שהה ימים אחדים בקאווונה, וכשלא הבחין בסימני מלחמה שלח מברק למעסיקו: "לא תהיה מלחמה, מבקש לחזור לניו יורק". המעסיק, איל העיתונות ויליאם רנדולף הרסט, השיב במברק: "בקשתך נדחית, הישאר במקומך. אתה תספק את הסיקור, אני אדאג למלחמה". העיתונים של הרסט האשימו את הספרדים בעינויים, באונס ובהטבעה מסתורית של אוניית המלחמה האמריקנית "מיין" בנמל קאווונה. כיום מקובל לחשוב שטביעת אוניית "מיין" נגרמה משרפה שפרצה באחד מדוודיה. למרות זאת, גרסת עיתוני הרסט, מלבד הפצת סיפורי זוועה, עזרה להשפיע על דעת הקהל וללחוץ על הנשיא מקינלי להצטרף למלחמה שממנה ביקש להימנע.

הספרות המחקרית שלאחר מכן מצביעה על מגמה דומה של פעילות התקשורת במלחמות ובסכסוכים רבים בעולם. בעת הטבח ברואנדה ב־1994 נהפכה תחנת השידור RTLM לסמל ההסתה לשנאה ול אלימות בארץ זו. את התחנה הפעילה ממשלת הרוב של שבט הוטו והאזינו לה אנשים רבים. שדריה קראו בגלוי להשמדת שבט המיעוט טוטסי ויצרו אקלים של שנאה שעודד הרג בממדים של השמדת עם. שידורי תחנת הרדיו ותוכניות הטלוויזיה שימשו כדי לעורר אלימות אזרחית מאורגנת. עשרה אחוזים מהאזרחים לפחות השתתפו במעשי אלימות, ואפשר לייחס לשידורי ההסתה כ־50,000 מקרי מוות.

(מעובד על פי ד' שנער, "תקשורת ומלחמה – סיפור אהבה? סתירות, דילמות והצעות שיפור", קשר, 47, חורף 2015, עמ' 4)

על פי הקטע, הציגו את התופעה שכותב המאמר מתייחס אליה.

הציגו נקודת דמיון אחת והבדל אחד בין הפעילות התקשורתית של הרסט בקובה ובין הפעילות של תחנת השידור

RTLM ברואנדה.

על פי הפרק "הולדתם של הרדיו והקולנוע", הציגו שתי דוגמאות לתעמולה בשעת מלחמה.

(12 נקודות)

ג. על פי המאמר "תקופות של מלחמה", הסבירו מדוע מלחמה א־סימטרית מקשה דווקא על צבאות של מדינות.

הסבירו כיצד אמצעי התקשורת הופכים להיות כלי שרת במלחמה א־סימטרית.

(10 נקודות)

פרק שני

ענו על שאלה אחת מן השאלות 15–16 שבפרק השני (16 נקודות).

15. אוריינות וחינוך

על פי המאמר "אוריינות וחינוך", הציגו דרך אחת שההיסטוריון יכול לנקוט כדי לאמוד את מספר יודעי קרוא וכתוב בחברה מסוימת בתקופות קדומות. הציגו שני חסרונות של הדרך שהצגתם.

הציגו שני גורמים לגידול במספר יודעי קרוא וכתוב במאות ה־15 וה־16 בקרב האוכלוסייה העירונית.

על פי המאמר, במדינות הפרוטסטנטיות היה הגידול באוריינות מהיר יותר מבארצות הקתוליות.

הסבירו טענה זו.

16. דפוס וצנזורה

על פי המאמר "דפוס וצנזורה", הציגו את חשיבותה של הצנזורה בשלב המעבר מכתבי היד לדפוס.

הציגו שתי דוגמאות לגופים שהמחברים חויבו לקבל את אישורם בתהליך הוצאת החיבור לאור בדפוס.

על פי המאמר "הצנזורה הפנימית של היהודים", הציגו את המנגנון הפנימי מטעם החברה היהודית שהונהג במהלך המאה ה־16 כדי לפקח על הוצאת כתבי היד.

הסבירו מדוע התעורר בתקופה זו בקרב היהודים הצורך לקבוע מנגנון פיקוח על הספרות המודפסת.

נושא 5 – הודו, סין, יפן – ציוויליזציות בעבר העתיק ובמפגש עם העולם המודרני פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 17–18 בפרק הראשון (34 נקודות).

17. הודו וסין: תרבות ואורח חיים

א. לפניכם קטע הנוגע להודו, מתוך העיתונות. עיינו בו וענו על השאלה שאחריו.

"בניידלהי התכוננו השבוע לארח את פסגת G-20, ובחירת מילים מפתיעה של הממשלה בהזמנות לארוחת הערב החגיגית של הפסגה עוררה שערורייה ומחלוקת בשאלה איך בדיוק נקראת המדינה. ממשלתו של ראש הממשלה נרנדרה מודי הזמינה את מנהיגי העולם לא בשם 'נשיא אינדיה [הודו]', אלא בשם 'נשיא בהאראט'.

[...]

'בהאראט' היא מילה ב[שפות] סנסקריט והינדית שזה מכבר היא שם נרדף להודו: בסעיף הראשון שלה החוקה ההודית מכריזה: "הודו, היא בהאראט, היא איחוד מדינות".

'בהאראט' הוא המינוח המועדף על מפלגת העם ההודית, המחזיקה בעמדות הינדיות לאומניות. יש לאומנים שטוענים כי זו חלופה מקובלת לשם 'אינדיה' הנושא מטען קולוניאלי מסוים. מבקרי מודי ציינו כי מפלגתו משתמשת בשם 'בהאראט' כדי לעורר תחושה של עבר הינדי בלעדי במדינה שחיים בה המוני מוסלמים - יותר מבכל מדינה מזרח תיכונית".

(מקור ראשון, "בעזרת השם: האם הודו תיקרא 'בהאראט'?", 09/09/2023. פורסם לראשונה ב־ Washington Post)

על פי פרק המבוא על הודו, הסבירו מדוע השימוש בשמות "הודו" או "בהאראט" היה בעל משמעות מבחינה היסטורית עבור תושבי הודו.

על פי הקטע, הציגו גורם אחד למחלוקת שערור השם שנבחר להיכתב בהזמנה לארוחת הערב החגיגית. על פי מה שלמדתם, הציגו שתי דוגמאות מן ההיסטוריה של הודו שבהן באה לידי ביטוי מתיחות בנוגע לזהותה של המדינה.

(12 נקודות)

ב. שתי הדתות המרכזיות שצמחו בהודו הן ההינדואיזם והבודהיזם. על פי פרק המבוא על הודו, הציגו נקודת דמיון אחת בין שתי דתות אלה. בחרו באחת מן הדתות וציינו את שמה. הסבירו שניים מעקרונות היסוד המייחדים דת זו.

(11 נקודות)

ג. הבודהיזם צמח בהודו, ומן המאה הראשונה לספירה התפתח גם בסין, שבה הוא עורר התנגדות וביקורת. על פי פרק המבוא, הציגו שתי דרכים שבהן הגיע הבודהיזם לסין. הסבירו מדוע התעוררה בסין ביקורת כלפי הבודהיזם.

(11 נקודות)

18. מזרח אסיה והעולם במאה העשרים

א. על פי הפרק "המלחמה בסין והברית עם היטלר", היחסים בין ממשלת יפן לבין גרמניה הנאצית בשנות השלושים היו מורכבים. למרות מורכבות זו, בשנת 1936 חתמו שתי הממשלות על מסמך הסכמות ביניהן. ציינו את שמו של מסמך זה, והציגו שתי הסכמות שנכללו בו א שנקבעו בעקבות החתימה עליו. הציגו את השינוי שחל ביחסים בין יפן לבין גרמניה בספטמבר 1940. הסבירו כיצד שינוי זה הושפע מיחסיה של יפן עם ארצות הברית. (12 נקודות)

ב. קראו את הקטע שלפניכם מתוך סיפורו של חסיד אומות העולם סמפו סוגיהרה, וענו על השאלה שאחריו.

בקיץ 1940, כאשר סופחה ליטא לברית המועצות, עמדה הקונסוליה היפנית להיסגר. בליטא היו באותה עת פליטים יהודים רבים שנתקעו שם בדרכם לברוח מאירופה, שכן שערי מדינות המערב היו נעולים. לאחר זמן מה נודע שלאי קוראסאו שבים הקריבי לא נדרשו אשרות כניסה. ברית המועצות נתנה את הסכמתה למעבר הפליטים דרך שטחה בדרכם לאי, בתנאי שיהיו בידם אשרות מעבר גם מטעם ממשלת יפן. ד"ר זרח ורהפטיג, ממנהיגי המזרחי, פנה לקונסול יפן בליטא, צ'יאונה (סמפו) סוגיהרה, וביקש ממנו להנפיק את האשרות. לסוגיהרה לא הייתה הסמכות להנפיק אשרות ללא האישור של משרד החוץ בטוקיו. שלוש פעמים הוא שלח מברקים לממשלתו, אך בטוקיו סירבו לאשר את בקשתו. סוגיהרה היה צריך לקבל החלטה קשה. הוא חונך וגדל על נורמות משמעת קפדניות שהיו נהוגות ביפן. כמו כן, כאיש ציבור בשירות המדינה הוא היה חייב לציית לפקודות האימפריה היפנית ולשלטון הקיסר. מצד אחד, על פי הקודים הסמוראיים שהוטמנו בו בחינוכו, היה עליו לעזור לנזקקים בכל הזדמנות. וכך, אף שממשלתו דחתה את הבקשה, החליט סוגיהרה לפעול על דעת עצמו ולהעניק את האשרות לפליטים יהודים שצבאו על דלתות הקונסוליה. בשבועות שנותרו עד יציאתו מליטא, שנקבעה ל-31 באוגוסט 1940, הוא הקדיש את מרב זמנו למתן אשרות ליהודים. 1,600 אשרות לפחות הונפקו בפרק זמן קצר זה, ובעזרתן הצליחו יהודים רבים לצאת מליטא ולעבור דרך ברית המועצות. בשנת 1947 נדרש סוגיהרה לפרוש מתפקידו עקב סירובו להישמע להוראות הממשלה בעת שירותו בליטא. בשנת 1984 העניק לו יד ושם תואר "חסיד אומות עולם".

(מעובד על פי י' גלזר, "צ'יאונה (סמפו) סוגיהרה, סיפורו של אחד מגדולי חסידי אומות העולם",

בתוך אתר האינטרנט של איגוד יוצאי וילנה והסביבה בישראל)

על פי הקטע, הסבירו מדוע יהודים שנמלטו לליטא מן הכיבוש הנאצי פנו דווקא לקונסול יפן סוגיהרה.

הציגו את שני הצדדים בדילמה של סוגיהרה אם לסייע ליהודים.

על פי הפרק "המלחמה בסין והברית עם היטלר", אופן ההתייחסות של יפן ליהודים עשוי לספק הסבר נוסף להחלטתו

של סוגיהרה לסייע לפליטים היהודים. הסבירו קביעה זו.

(11 נקודות)

ג. על פי הפרק "מלחמת העולם השנייה במזרח", הציגו שתי פעולות שעשתה ממשלת יפן כדי לחזק את שליטתה במזרח

אסיה בראשית שנות הארבעים.

בחרו בשניים מן התחומים האלה: סמכויות שלטון, חופש התארגנות, כלכלה, מעמד האישה, חינוך, תרבות.

הסבירו כיצד המלחמה במזרח אסיה השפיעה על החברה היפנית בכל אחד מן התחומים שבחרתם.

(11 נקודות)

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 19–20 בפרק השני (16 נקודות).

19. היהודים בסין

ברשות החוקרים יש מקורות ראשוניים מגוונים על חיי היהודים בסין בקהילות השונות. על פי הפרק "קהילות היהודים בסין", **הציגו שני** מקורות ראשוניים, כל אחד מקהילה יהודית אחרת בסין. **הסבירו** מה אפשר ללמוד מאחד מהם על חיי היהודים בסין. **הסבירו** מהי סיניפיקציה. **הציגו** דרך אחת שבה התרחשה סיניפיקציה בכפייה, ודרך אחת שבה היא התרחשה ללא כפייה.

20. מנהיגים ואידאולוגיות

במחצית השנייה של המאה ה-19 ובמחצית הראשונה של המאה ה-20 עלו בכל אחת מן הארצות שלמדתם עליהן מנהיגים שנהפכו לסמל לאומי. **בחרו** באחד מן המנהיגים האלה: הקיסר מייג'י, סון יאט סן, מאו צה דונג, מהאטמה גנדי. **ציינו** את שמו. **הציגו שני** מעשים או שתי החלטות של המנהיג שבחרתם או של נאמניו, שבזכותם הוא נהפך לסמל לאומי. **הסבירו** את הביקורת שהושמעה על מעשים של המנהיג או של נאמניו. **בססו** את תשובתכם על שתי עובדות היסטוריות.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

נספח לשאלה 10 קריקטורה

(מתוך 'The White Man's Burden', Wikimedia Commons)